

Jan Beneš: Zur Implementation der Rechtschreibreform in Österreich: eine Untersuchung auf sprachmanagementtheoretischer Grundlage. ÚGS FF UK Praha, 2013, 102 stran + přílohy, bez CD

Posudek diplomové práce

Předkládaná diplomová práce se zabývá v zásadě originální výzkumnou otázkou implementace reformy německého pravopisu v Rakousku. Jde o sociolingvistický problém, který překračuje hranice jednoho konkrétního státu resp. jazykového společenství. A jde o otázku reflektující mocenské poměry při užívání jazyka – v tomto případě jazyka psaného. Je tedy zřejmé, že autor se rozhodl pro výzkum nikoli okrajového tématu.

Práce je členěna do osmi kapitol, k nimž je připojen seznam literatury a příloha (data). Do teoretického základu autor integroval diskusi o klíčových konceptech, na niž navazuje výklady o teorii jazykového managementu. Následují krátká metodologická pasáž a po ní historický přehled reformy německého pravopisu. Současný stav (období po roce 1996) je pak rozebrán na bázi jazykového managementu. Zvláště jeho předposlední (plány řešení) a poslední fázi (implementace) je věnována pozornost. V poslední třetině práce jsou prezentována a analyzována sesbíraná data a vyvozeny závěry.

Práce je napsána zvláště z gramatického hlediska celkem slušnou němčinou, ačkoli se pár nedostatků vyskytl: na str. 15 slovosled ve vedlejší větě „während die Statusplanung befasst sich mit dem sozialen Status der Sprache“, na str. 17 „Das organisierte Sprachmanagement ist kennzeichnet durch“, na str. 26 „Welchen Korrekturplan haben vorgeschlagen?“ apod.

Stylisticky jsou četné formulace ale ne zcela obratné – autor často upozorňuje např. na souvislosti (Zusammenhänge), ale ty zůstávají v textu jen nadhozené a v podstatě dále nerozpracované. Podobně zachází autor s výrazy „gewisse Spezifika“ apod. Obsahová koherence textu také vykazuje určité nedostatky, pokud autor přeskakuje z jednoho dílčího tématu na druhé. Skoro typický pro celou práci je to v tomto ohledu už samotný úvod. (Na okraj budiž poznamenáno, že ačkoli se jedná o úvod, je již autor číslováním na straně 10).

V oddílu 2 (Theoretische Basis) mísí autor *termín* a *pojmem*. Jedná se o synonyma? V jakém smyslu představuje „Sprachnorm“ *pojmem* a v jakém *termínem*? Neobratně je vyloženo rozdíly mezi „Sprachenpolitik“ a „Sprachpolitik“ (str. 14) – může to poněkud zarážet, protože autor do

seznamu literatury zařadil monografii R. Coopera (1989). Jak je možné odkazem na Coopera terminologizovat rozdíl mezi *Sprachenpolitik* a *Sprachpolitik*? Přehled o jazykovém plánování je v práci jistě užitečný, ale není úplně dobře integrován do tématu práce – působí až příliš samostatně a čtenář v něm může postrádat ukotvení na implementaci pravopisné reformy v Rakousku. Obsahově jako ještě o něco méně zdařilý se jeví náčrt teorie jazykového managementu samotné – pár komentářů konkrétně k formulacím na str. 17: Jak je myšleno, že jednoduchý management je stupněm („Stufe“) jazykového managementu? Proč by se měl organizovaný management odehrávat na úrovni státu („auf staatlicher Ebene“)? Proč by evaluace měla být jen buď pozitivní, anebo negativní? Toto jsou námátkou tři místa autorova výkladu teorie na zhruba 15 řádcích, která nesvědčí o právě nejpečlivějším studiu resp. zacházení s literaturou. Výklad teorie je navíc poněkud neuspořádaný, kromě toho úplně chybí přehled charakteristik organizovaného managementu, který je však pro autora při zvoleném tématu zcela zásadní. Úplně v pořádku není ani následující výklad o jazykové normě (str. 19). Jak chce autor obhájit tvrzení typu „Die Sprachnormen werden durch staatliche Verordnungen angeordnet“ nebo „Die Normsetzung der Schriftsprache nennt man Kodifizierung. Wenn die Sprachnormen kodifiziert sind, werden sie als Rechtschreibung benannt“. Podobných zavádějících míst bych mohl uvést více. A je-li řeč o ingerencích státu do jazykových norem, není při *těchto* úvahách úplně logické uvádět vyklady Ammonova sociálního pole spisovné variety. Jak se konstituují v širším smyslu normy *jazykové* a jak normy *pravopisné*? Pokud chtěl autor načrtnout koncept jazykové normy, těžko přitom opomíjet publikace Klause Gloye. K terminologickému mísení ale dochází i v jiných částech práce – např. na str. 79 mohl autor volbou vhodných výrazů předejít potenciálnímu matení pojmy *opatření* jako *adjustment design* podle teorie a *opatření* na školách v obecném smyslu vůbec.

Výklad o metodách je poněkud sevřenější a potud i méně problematický. Jde-li o strategii interview, v nichž byla získána data, postupoval autor ale opět poněkud zešíroka. Jestliže si kladl otázku především po *implementaci reformy*, pak mohl/měl zůstat právě u této poslední fáze jazykového managementu. Otázky na str. 26 dávají tušit, že jde o průběh managementu celého, což rozostřuje zaměření na téma z názvu práce. Příklady otázek v analytické části práce (str. 70 a násl.) ale strategii z části metodické úplně neodrážejí. Např. otázka v příkladu č. 2 na str. 74 je z hlediska teorie jazykového managementu zbytečná. (Jsou-li přípustné dvě varianty, jazykový problém nevzniká, a tím pádem ani jazykový management). Je škoda, že autor nekladal otázky,

kteře by se týkaly konkrétních pravopisných variant, s nimiž se aktéři museli při implementaci vypořádat. Tyto konkrétní varianty v práci chybějí.

Oddíl 3.2 o analýze diskursu je vyloženě nedotažený resp. dokládá, že řada věcí je v práci opravdu jen nadhozena. Autor tady (a pak pákrát na jiných místech) sice odkazuje na studii O. Stenschkeho, ale v zásadě s ní nic podstatného nepodniká. Přitom mohl čtené poznatky ze Stenschkeho výzkumu využít mj. pro koncepci svých otázek v interview. Navíc – jaké místo přesně zaujímá analýza diskursu v jazykovém managementu?

Historický přehled vývoje pravopisných reforem je sice v takto ucelené podobě užitečný, ale linii výkladu autora znovu spíše rozptyluje, než aby přispíval k její sevřenosti. Teorie aplikovaná v 5. oddíle dokazuje, že přehled ve 4. oddíle není tak úplně nezbytný. Ačkoli jsou vodítkem pro výklad jednotlivé fáze managementu, obsahuje oddíl 5.1 (povšimnutí) mnoho evaluací atd. Právě v tomto 5. oddíle mohl autor využít diskursy analyzované O. Stenschkem! Oddíl 5.3 je věnovaný opatřením k řešení problémů (adjustment designs), ale znovu se v něm objevuje evaluace (odd. 5.3.2). Proč? Jedná se o nový cyklus managementu? Jak je toto myšleno?

Kam je možné do jazykového managementu zařadit právní spory, které pravopisná reforma přivodila? Jedná se o součást fáze adjustment designs, implementaci nebo ještě něco zcela jiného?

Nejhodnotnější část předkládané práce představují autorova data. Je nutno ocenit autorovo úsilí pustit se do podniku, který od počátku nemohl garantovat, že se sběr dat povede resp. jaká data budou dostupná. Utřídění dat podle aktérů managementu zpřehledňuje orientaci čtenáře velice významně. Tuto autorovu snahu je potřeba po zásluze vyzdvihnout. Je jen škoda, že podobné úsilí neinvestoval do v zásadě snazšího úkolu, který spočíval v kvalitním přehledu teoretického základu a v práci s literaturou. Dat je sesbíráno víc, než kolik jich autor v podstatě vyhodnotil.

Při celkovém zhodnocení práci doporučuji k obhajobě a jako výsledné hodnocení navrhuji „velmi dobře“ nebo „dobře“ s ohledem na průběh obhajoby samotné. Do diskuse navrhuji všechny výše zmíněné problémy od konceptů přes teoretické poznámky až po námítky formálního rázu.

Ve Freiburgu im Breisgau 8. června 2013

Vít Dovalil, Ph.D.